

Νεοελληνική ορθογραφία: σχολική γραμματική, αποκλίσεις και γλωσσική χρήση

υπό έκδοση: *Μελέτες αφιερωμένες στην ομότιμη καθηγήτρια Α.Π.Θ. Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη*, επιστ. επιμ. Ζ. Γαβριηλίδου και Α. Ρεβυθιάδου, εκδ. Σαΐτα

Άννα Ιορδανίδου
Πανεπιστήμιο Πατρών

Περίληψη

Σε προηγούμενη μελέτη (Ιορδανίδου 1997) εξετάστηκε η ορθογραφία στα λεξικά Τεγόπουλου-Φυτράκη (1989), Πατάκη (1991) και Κριαρά (1995) σε σχέση με τη σχολική Γραμματική (Τριανταφυλλίδη) και διαπιστώθηκε ότι οι αρχές της σχολικής γραμματικής αποτελούν επαρκέστατη βάση για τη ρύθμιση της νεοελληνικής ορθογραφίας και ότι μόνο στο λεξικό Κριαρά παρατηρούνται διαφοροποιήσεις. Από τότε μεσολάβησε η έκδοση του *Λεξικού της Κοινής Νεοελληνικής* (1998) και της νέας *Γραμματικής Ε' και Στ' Δημοτικού*, χωρίς αλλαγές στην ορθογραφία, καθώς και του *Λεξικού της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (Μπαμπινιώτη, 1998), με σημαντικές αποκλίσεις. Στην παρούσα εργασία επανεξετάζεται η εγκυρότητα και η λειτουργικότητα της σχολικής ρύθμισης με βάση τα νέα λεξικογραφικά δεδομένα και δείγματα ορθογραφικής πρακτικής στο Διαδίκτυο.

Λέξεις-κλειδιά: ιστορική ορθογραφία, ορθογραφικός δανεισμός, ορθογραφική ποικιλία, παρετυμολογία.

1. Εισαγωγή

Η ρύθμιση της ορθογραφίας αποτέλεσε ένα από τα πλέον επίμαχα ζητήματα στην ιστορία της νεοελληνικής γλώσσας.¹ Η Γραμματική του Μ. Τριανταφυλλίδη, η οποία καθιερώθηκε ως η επίσημη σχολική γραμματική του νεοελληνικού κράτους το 1976, μετά από τη συνταγματική αναγνώριση της δημοτικής, στήριξε τη ρύθμιση της νεοελληνικής ορθογραφίας σε ορισμένες βασικές αρχές που θα εκτεθούν αναλυτικά παρακάτω. Η νέα σχολική γραμματική (Γραμματική Ε' και Στ' Δημοτικού, 2010) διατήρησε το ορθογραφικό σύστημα. Τα νεοελληνικά λεξικά που κυκλοφόρησαν από τότε ακολούθησαν σχεδόν στο σύνολό τους τις ορθογραφικές επιταγές της Γραμματικής, με εξαίρεση το λεξικό Κριαρά² και το λεξικό Μπαμπινιώτη (ΛΝΕΓ εφεξής)³, τα οποία διαφοροποιούνται σε αρκετά σημεία. Θα πρέπει να τονιστεί επίσης ότι τα γλωσσικά σχολικά εγχειρίδια της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης τήρησαν (με κάποιες αβλεψίες αλλά όχι συνειδητές αποκλίσεις) το ορθογραφικό σύστημα της Γραμματικής και το ίδιο έπραξαν σε γενικές γραμμές τα έντυπα μέσα μαζικής ενημέρωσης και οι εκδοτικοί οίκοι.

Μετά από τέσσερις περίπου δεκαετίες δοκιμασίας του ορθογραφικού αυτού συστήματος στην πράξη, επιχειρείται στην παρούσα εργασία να αποτυπωθούν οι

¹ Για τις διαμάχες, τις αμφισβητήσεις, αλλά και την ίδια την πορεία εξέλιξης των θέσεων του Τριανταφυλλίδη για την ορθογραφία, βλ. Άπαντα, 1965 και Παπαναστασίου 2008.

² Στην αρχική έκδοσή της εργασίας μας όσον αφορά το λεξικό Κριαρά η γενική παρατήρηση που προέκυψε από τη μελέτη των ορθογραφικών αποκλίσεων και τη συσχέτιση με άλλες γραφές του ίδιου λεξικού είναι ότι, στις περιπτώσεις διαφοροποίησης από τη Γραμματική, δεν υπάρχει ενιαίο κριτήριο ή δε δίνεται καμιά αιτιολόγηση. Για τον λόγο αυτό δε θα ασχοληθούμε με το λεξικό Κριαρά στην παρούσα εργασία.

³ Για να φανεί το εύρος της διαφοροποίησης, στον Πίνακα «Λέξεις με προβλήματα ορθογραφίας» της έκδοσης 2002 σε ποσοστό 1/3 περίπου οι γραφές που προτείνονται ως «ορθές» (100 στις 300) αποκλίνουν από τις αντίστοιχες της Γραμματικής. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι «μη ορθές» σχολιάζονται ως: «παλαιότ.», «σχολ. ορθ.» ή «συνήθης ορθ.».

προβληματικές περιοχές της νεοελληνικής ορθογραφίας, όπου φαίνεται να υπάρχει αντίφαση και ανακολουθία μεταξύ ορθογραφικών αρχών και προτεινόμενων λύσεων και όπου παρατηρούνται σημαντικές αποκλίσεις στα σύγχρονα νεοελληνικά λεξικά, λαμβανομένης υπόψη και της ορθογραφικής πρακτικής των χρηστών στο Διαδίκτυο. Για τον σκοπό αυτό συντάχθηκε ο Πίνακας που παρατίθεται στο Παράρτημα. Στην πρώτη στήλη του Πίνακα αναφέρονται:

α) (εφόσον υπάρχει) ο τύπος που προτείνεται από τη Γραμματική (Τριανταφυλλίδη 1941, χωρίς ένδειξη σελίδας εάν περιέχεται στον Ορθογραφικό Οδηγό του Παραρτήματος, με ένδειξη σελίδας όταν αναφέρεται σε άλλο μέρος της Γραμματικής – όπου υπάρχει αναντιστοιχία με τη «Μικρή Γραμματική», βλ. «Νεοελληνική Γραμματική» 1988, αυτό δηλώνεται),

β) η ετυμολογία του και η εμφάνισή του στα αρχαία ελληνικά (με βάση τις πληροφορίες των λεξικών Liddell-Scott και Chantraine 1990). Στις άλλες στήλες του Πίνακα αναφέρονται οι τύποι της ίδιας λέξης στο *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής* (ΛΚΝ εφεξής) και στο ΛΝΕΓ. Διευκρινίζεται ότι δεν έχουν περιληφθεί από το ΛΝΕΓ οι γραφές των λατινικών δανείων (π.χ. βούλλα) και των αντιδανείων (π.χ. γαρύφαλλο), που συνιστούν διαφοροποίηση σε επίπεδο αρχών. Όπου κρίνεται σκόπιμο, παρατίθενται ετυμολογικές πληροφορίες για να υπάρχει η δυνατότητα συσχέτισης της ορθογραφικής παραλλαγής με διαφορετική ετυμολόγηση. Στην τελευταία στήλη καταγράφονται ενδεικτικά οι εμφανίσεις ορθογραφικών τύπων στο Διαδίκτυο.⁴

2. Ορθογραφία και σχολική Γραμματική

Οι αρχές που ρυθμίζουν τη νεοελληνική ορθογραφία στη Γραμματική Τριανταφυλλίδη (βλ. 1941, Ορθογραφικό Οδηγό) είναι οι εξής: α) Διατηρείται γενικά η *ιστορική ορθογραφία* όταν πρόκειται για λέξεις που προέρχονται αμετάβλητες (ή σχεδόν αμετάβλητες) από τα αρχαία ελληνικά. Για πρακτικούς όμως λόγους μπορούμε να μην την ακολουθήσουμε, όσο δεν ερχόμαστε σε άμεση ή σε μεγάλη αντίθεση με την αρχαία ορθογραφία ή όπου εμφανίζονται επιτακτικές διδακτικές ανάγκες. β) Το ορθογραφικό σύστημα της μητρικής γλώσσας πρέπει να μπορεί να διδάσκεται και να μαθαίνεται, με γραμματικούς κανόνες απομνημονεύσιμους, που να μην προϋποθέτουν τη γνώση της αρχαίας γλώσσας και της γραμματικής της.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, *μεταγράφονται φωνητικά* οι νέες ελληνικές λέξεις των οποίων δεν είναι φανερή η σχέση με τις αρχαίες, όπως π.χ. τραβώ < ταυρώ < ταύρος, καθώς και οι μεταχριστιανικές γενικά λέξεις και καταλήξεις ξένης καταγωγής, όπως ροδάκινο < λατιν. *duracinum*, τσιρότο < ιταλ. *cerotto* (αντιδάνειο από το αρχαίο ελληνικό κηρωτόν)⁵, κανέλα < ιταλ. *cannella*, καβγάς < τουρκ. *kavga*. Αν εφαρμοστούν αυτές οι αρχές στην περίπτωση, π.χ., των δύο όμοιων συμφώνων, ισχύουν τα εξής: παραμένουν τα *δύο όμοια σύμφωνα* σε λέξεις αρχαίας καταγωγής και *με ένα σύμφωνο* γράφονται α) λέξεις αρχαίας καταγωγής με φωνητική μεταβολή, οπότε δεν είναι πια φανερή και γνώριμη η σχέση τους με τον παλιό τύπο, π.χ. κουλούρι < αρχ. κολλύριον, β) λέξεις που ανήκουν στη μεταγενέστερη γλώσσα, π.χ. κότα < κόττος, γ) νεότεροι φωνητικοί τύποι που προήλθαν από αποβολή ή αφομοίωση εξακολουθητικού προς το ακόλουθο εξακολουθητικό σύμφωνο, π.χ. πράμα (πράγμα), ρέμα (ρεύμα), και δ) λέξεις ξένης καταγωγής (εκτός από τα κύρια ονόματα). Διατηρούν το διπλό σύμφωνο οι ξένες λέξεις που είχαν ήδη ενταχθεί στην αρχαία γλώσσα,

⁴ Δεν εξετάζονται γενικότερα θέματα γραφικής παρουσίασης, όπως η χρήση ή όχι ενωτικού (π.χ. πλάι πλάι / πλάι-πλάι) ή η γραφή με μία ή δύο λέξεις (π.χ. καταρχήν / κατ' αρχήν), όπως επίσης δεν εξετάζεται το θέμα της ορθογραφίας των κύριων ονομάτων (ελληνικών και ξένων μεταγγραμμένων), που απαιτεί ειδική αντιμετώπιση, καθώς και το θέμα της απόδοσης ορισμένων συμφωνικών συμπλεγμάτων σε ξένης προέλευσης λέξεις, όπως π.χ. πάρκινγκ / πάρκινγκ.

⁵ Η ορθογραφία των αντιδανείων είναι απλοποιημένη, όπως και των κανονικών δανείων (βλ. Τριανταφυλλίδη 1941: 98).

καθώς και οι εβραϊκές. Όσον αφορά, ειδικότερα, τα δύο ρ, ο Τριανταφυλλίδης πρότεινε διατήρηση σε αρχαίες λέξεις αλλά κατάργηση του κανόνα του διπλασιασμού του ρ στους αυξημένους ρηματικούς τύπους, π.χ. έριξα (παράλληλα όμως απορρίπτω, απέρριψα).⁶ Οι σύνθετοι ρηματικοί τύποι με το ξανα- και το ξε- (που αποτελούν μεταγενέστερους σχηματισμούς από τα αρχαία εξ-ανά και εκ-εξ αντίστοιχα) γράφονται με ένα ρ, π.χ. ξαναρίχνω, ξεριζώνω, καθώς και τα νεότερα σύνθετα, π.χ. ασπρόρουχα. Με την ίδια λογική ρυθμίζεται και η επιλογή γγ/γκ: διατηρείται το γγ μόνο σε αρχαίες ελληνικές λέξεις και στα παράγωγά τους, π.χ. φέγγω-αστροφεγγιά, και σε νεότερες λέξεις με αρχαίο γ, π.χ. σπαράγγι < ασπάραγος.

Εκτός από την ετυμολογική προέλευση, που αναδεικνύεται σε βασικό κριτήριο για τη ρύθμιση της ορθογραφίας, στη Γραμματική γίνεται προσπάθεια να ληφθεί υπόψη και ο τρόπος παραγωγής των λέξεων με βάση συγκεκριμένα σχήματα, π.χ. τα θηλυκά ουσιαστικά σε -εία προέρχονται κυρίως από ρήματα σε -εύω, ενώ τα θηλυκά ουσιαστικά σε -ία προέρχονται κυρίως από ρήματα σε -ω ή από ουσιαστικά. Έτσι, πορεία < πορεύομαι, αλλά αεροπορία < αεροπόρος. Το κριτήριο της ετυμολογικής προέλευσης παραμερίζεται σε περιπτώσεις όπως η λέξη *εγχείριση*, όπου, εφόσον πλέον καθιερώθηκε ο ρηματικός τύπος *εγχειρίζω*, αντί του παλαιότερου *εγχειρώ*, δε συντρέχει λόγος να γράφεται με *η* (εγχείριση). Όπου η χρήση της γλώσσας καθιερώνει δύο ισοδύναμους τύπους, προκρίνεται η απλούστερη ορθογραφικά λύση, όπως π.χ. γίνεται με τον κανόνα της επικράτησης του *ι* στους αοριστικούς τύπους και στα παράγωγα ουσιαστικά ρημάτων σε -ώ και -ίζω που έχουν συμπέσει σημασιολογικά, π.χ. σκορπώ/σκορπίζω, σκόρπισα κτλ.⁷ Ασαφές όμως παραμένει το κριτήριο με το οποίο προτείνεται η διατήρηση του *γ* στις λέξεις λειτουργιά, οργιά (< αρχ. οργυιά < ορέγω) αλλά η αποβολή του στη λέξη καινούριος (< καινουργής).⁸

Σε μελέτες σχετικές με την ορθογραφία (Απαντα, 7ος τόμος) ο Τριανταφυλλίδης διευκρινίζει ορισμένα επίμαχα σημεία, κυρίως όσον αφορά την καθιέρωση της απλούστερης έναντι της ιστορικής γραφής. Συγκεκριμένα, αναφέρει (ό.π., σ. 35) ότι «λέξεις νεότερες που έρχονται από τ' αρχαία μα που μεταμορφώθηκαν σε μεσαιωνικούς ή νεότερους χρόνους και που η φωνητική τους αλλοίωση κρύβει τις σχέσεις τους με τους προγενέστερους τύπους (αγόρι < μσν. άγωρος < αρχ. άωρος) ή που δε σχετίζονται από τους σημερινούς ομόγλωσσους άμεσα με τους προγενέστερους τύπους, άγνωστους στα γνωστά κλασικά κείμενα, μπορούν να γραφούν με τον απλούστερο τρόπο: (α)γρικώ (αγροικώ), γλιτώνω (γλυτώνω), λιώνω (λειώνω) κτλ.». Παρατηρεί ότι δεν είναι δυνατό να τεθούν όρια καθαρά στην αρχή αυτή και ούτε μπορεί να οριστεί με ευκολία ποιοι τύποι ανήκουν στη συγκεκριμένη κατηγορία. Όσον αφορά την περίπτωση διπλής παραδεδομένης γραφής, προκρίνεται η απλούστερη (ό.π., σ. 32): καμιά (καμμιά), κρεβάτι (κρεββάτι), σάκος (σάκκος).

Η σχετική ασάφεια, ομολογημένη από τον ίδιο τον Τριανταφυλλίδη, του κριτηρίου της μη άμεσης συσχέτισης με αρχαίο τύπο εμφανίζεται και στο κριτήριο της επιλογής (πολυπλοκότερων ορθογραφικά) καθιερωμένων γραφών έναντι (απλούστερων ορθογραφικά)

⁶ Η μόνη περίπτωση διατήρησης στα νέα ελληνικά αυτούσιου αρχαιοελληνικού ρηματικού τύπου με αρχικό ρ είναι το *ρέω*, όπου η αναλογική γραφή θα έδινε *έρεα*, *έρευσα*. Στο Παπαναστασίου 2008: 354 αναφέρεται ότι στο ΛΚΝ και στο ΑΛΝΕ έγινε η επιλογή να γραφούν με <ρρ> νεότερες αλλά λόγιας προέλευσης λέξεις, π.χ. ταχύρρυθμος, αλλά προτιμήθηκαν γραφές με απλό <ρ> σε λέξεις λόγιας προέλευσης αλλά μη λόγιας χρήσης, π.χ. ηχορύπανση.

⁷ Παρόμοια *κάθισα*, λόγω σημασιολογικής ταύτισης σε παλαιότερα ελληνικά των *καθίζω/κάθομαι*. Ο Τριανταφυλλίδης παραμέρισε όσο μπορούσε τις εξαιρέσεις, χωρίς όμως να θίγεται η ιστορική ορθογραφία. Έτσι, *μεθάω-μέθυσσα*, αλλά *αντίκρυ-αντικρίζω*, *βράδυ-βραδινός*, *κυλάω-κύλησα*, εφόσον δεν υπάρχει δέσμευση από αρχαίους τύπους. Προβληματική είναι η περίπτωση της μετοχής *ενθαρρημένος*, όπου δε δικαιολογείται από αρχαίο τύπο η γραφή με *η*, αλλά ξενίζει πλάι στο *αποθαρρημένος* (< αρχ. *αποθαρρώ*).

⁸ Πιθανόν να ισχύουν λόγοι φωνητικοί, δηλαδή να επιβάλλεται αναγκαστικά συνιζημένη προφορά στα νέα ελληνικά (κάτι που δεν ισχυε στα αρχαία, βλ. π.χ. το ασυνίζητο *ούριος*) ή πιθανόν να ακολουθείται η άποψη που αναφέρει ο Ανδριώτης για σχηματισμό κατά τα επίθετα σε -ιος.

ετυμολογικά ορθών. Σύμφωνα με τον ίδιο (ό.π., σ. 374), ακόμα και αν αναγνωρίζεται μια γραφή ως ετυμολογικά «στραβή», δε θα έπρεπε να εξακολουθήσουμε να αλλάζουμε χωρίς εξαίρεση ορθογραφία που έγινε και αυτή παράδοση: κώδικας (κώδικας < λατιν. *codex*), αυγό (αβγό < ταουγά < ταουά < τα ωά), αυτί (αφτί < τ' αφτιά < ταουτία < τα ωτία). Βλ. και κτήριο έναντι του ετυμολογικά ορθού κτήριο (ό.π., σ. 257, 270). Τονίζει ότι αυτό που επιχείρησε να θεσπίσει είναι μια *απλοποιημένη ιστορική ορθογραφία*, με βασικό μέλημα την ευκολία στην εκμάθησή της (ό.π., σ. 374). Και αλλού (ό.π., σ. 24): «κοντά στην πραχτικότητα που πρέπει να έχει μια ορθογραφία, δεν έχει σημασία αν θα είναι σε όλα αυστηρή, λογική και συνεπής. Πρώτα πρώτα έρχεται το γενικό συμφέρον του λαού, και το αίτημα της συνέπειας, όσο προβάλλεται με θεωρητική μόνο σημασία, δεν έχει καμιά αποδεικτικότητα».⁹

Εκτός από τα παραπάνω σημεία, όπου διαφαίνεται η σχετική ρευστότητα των ορίων μεταξύ ετυμολογικά ορθού τύπου και καθιερωμένου τύπου, εντοπίζεται και ένα άλλο βασικό για την ορθογραφία ζήτημα, που αφορά τον χαρακτηρισμό μιας λέξης ως «αρχαιοελληνικής», ως «μεταγενέστερης» ή ως «ξένης προέλευσης». Όπως αναφέρει ο Πετρούνιαν (1985: 318), «το χρονικό όριο που ύστερα απ' αυτό μια λέξη από άλλη γλώσσα χαρακτηρίζεται “ξένη” δεν είναι σαφές. Σε γενικές γραμμές διαφαίνεται η σιωπηρή προϋπόθεση “ελληνικές” να θεωρούνται οι προϊνδοευρωπαϊκές, οι αρχαίες ελληνικές ινδοευρωπαϊκής καταγωγής, οι περσικές, οι σημιτικές και οι αιγυπτιακές λέξεις που υπάρχουν στην ελληνική γλώσσα κιόλας κατά το τέλος της ελληνιστικής ή κατά την αρχή της ρωμαϊκής εποχής». Σύμφωνα με τον Τριανταφυλλίδη (1941: 90-103), «αρχαία» θεωρείται η εποχή ως τους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες, άρα φαίνεται ότι γίνεται κάποιος διαχωρισμός μεταξύ των λέξεων περσικής, σημιτικής, εβραϊκής κτλ. προέλευσης, οι οποίες διατηρούν την ιστορική ορθογραφία, και των λέξεων λατινικής προέλευσης, οι οποίες, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, μεταγράφονται φωνητικά. Ενώ δηλαδή ο Τριανταφυλλίδης αναφέρει σαφώς ότι η επίδραση της λατινικής άρχισε στους τελευταίους προχριστιανικούς αιώνες (βλ. Πολύβιο, 2^ο αι. π.Χ.) και συνεχίστηκε μέχρι μετά το μέσο της πρώτης χριστιανικής χιλιετίας, παραθέτει κατάλογο λατινικών δανείων (σ. 93) με απλοποιημένη γραφή, εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις (ρήγας, φαιλόνιο), που οφείλονται σε παραχώρηση υπέρ καθιερωμένου τύπου ανάλογη με αυτή που αναφέρθηκε ήδη στην περίπτωση του κώδικα (< *codex*).

3. Ορθογραφία και λεξικά

Πρώτα απ' όλα πρέπει να τονιστεί ότι, εφόσον το ΛΚΝ ακολουθεί τις ορθογραφικές θέσεις της Γραμματικής, οι (ελάχιστες) αποκλίσεις που παρατηρούνται δεν οφείλονται σε αμφισβήτηση σε επίπεδο αρχών, ενώ για το ΛΝΕΓ είναι προφανές ότι τίθεται τέτοιο ζήτημα¹⁰.

Αναφορικά με τις αποκλίσεις του ΛΚΝ σε σχέση με τους τύπους της Γραμματικής, όπως προκύπτουν από τον Πίνακα, παρατηρούμε τα εξής:

* *βαθύριζος* (Γραμμ.) – *βαθύρριζος* (ΛΚΝ): φαίνεται να υπάρχει διαφορά ετυμολόγησης (μεταγενέστερος ή αρχαίος σχηματισμός).

* *βεβαρημένος* (Γραμμ.) – *βεβαρυμένος* (ΛΚΝ): στο ΛΚΝ αναφέρεται *βεβαρυμένος* από το *βαρύνω*, ενώ στο Liddell-Scott καταγράφεται και ο τύπος *βεβαρημένος* (< βαρώ). Κατά τον Παπαναστασίου (2008: 210) πρόκειται για αναλογική γραφή.

* στην περίπτωση της *εφορείας* (Γραμμ.) φαίνεται ότι προκρίνεται η γραφή *εφορία* από το ΛΚΝ για την οικονομική υπηρεσία (από τον *έφορο*) και γίνεται διάκριση από την *εφορεία* που ανάγεται στο *εφορεύω* και δηλώνει την αρχή που εποπτεύει.

⁹ Σε παλαιότερες μελέτες του ο Τριανταφυλλίδης είχε ταχθεί υπέρ αρκετών παρετυμολογημένων γραφών: *ελιζήρι*, *κασμήρι*, *μπακήρι*, *τσαντήρι*, *χατήρι*, *σνάφι*, *συντριβάνι* (βλ. Απαντα, σ. 31), αλλά άλλαξε άποψη και από αυτές διασώθηκε μόνο η *πολυθρόνα*, πιθανότατα λόγω καθέρωσης.

¹⁰ Για εμπεριστατωμένη κριτική βλ. Παπαναστασίου 2008: 160-163.

* *ιοβηλαίο* (Γραμμ.) – *ιωβηλαίο* (ΛΚΝ): φαίνεται να επικρατεί το κριτήριο της εβραϊκής προέλευσης έναντι του κριτηρίου της εισαγωγής σε μεταγενέστερη εποχή και διαμέσου ευρωπαϊκής γλώσσας.

* *κακκαβιά* (Γραμμ.) – *κακαβιά* (ΛΚΝ): δε διακρίνεται ο λόγος ορθογραφικής απόκλισης (η φράση «ορθογραφική απλοποίηση» χρησιμοποιείται στο ΛΚΝ χωρίς τεκμηρίωση και επιλεκτικά σε ορισμένες περιπτώσεις). Στο Liddell-Scott καταγράφεται και περιθωριακός τύπος *κακάβι*, αλλά δεν αξιοποιείται αυτή η πληροφορία από το ΛΚΝ.

* η γραφή *κολλιτσιδά* (Γραμμ.) δε φαίνεται να έχει ετυμολογική στήριξη, εφόσον η λέξη παράγεται από το *κολλητός*, άρα *κολλητσιδά* (ΛΚΝ).

* *σκίρο* (Γραμμ.) – *σκύρο* (ΛΚΝ): η ετυμολογική έρευνα δικαιώνει τη δεύτερη γραφή (< αρχ. λέξη). Στο *Ετυμολογικό Λεξικό Μπαμπινιώτη* (ΕΛ) αναφέρεται ότι η αρχαιοελληνική λέξη *σκίρος* (αρχική σημασία «κομμάτι πελεκημένης πέτρας») συνδέθηκε παρετυμολογικά με τη λέξη *σκύρος*, οπότε πιθανόν εκεί να οφείλεται η γραφή της Γραμματικής.

* *σουσσούμι* (Γραμμ.) – *σουσούμι* (ΛΚΝ): φαίνεται σωστότερη η απλοποιημένη γραφή, εφόσον είναι μεταγενέστερη λέξη με απομακρυσμένη σχέση προς το ελληνιστικό *σύσσημον*.

Σχετικά με τις αποκλίσεις του ΛΝΕΓ σε σχέση με τους τύπους της Γραμματικής, αφορούν κυρίως περιπτώσεις όπου προκρίνεται η συγγενέστερη προς την αρχαία μορφή (π.χ. γλυτώνω, στρυμώνω). Κάποιες γραφές έχουν ήδη σχολιαστεί παραπάνω στην περίπτωση του ΛΚΝ (π.χ. *ιωβηλαίο*, *κολλιτσιδά*), ενώ άλλες έχουν αναθεωρηθεί από το ΕΛ (π.χ. *κωλικός*), οπότε περιτεύει ο σχολιασμός.

Όσον αφορά τις διαφορές μεταξύ λεξικών όπου δεν υπάρχει αντίστοιχος τύπος στη Γραμματική, πρόκειται κυρίως για νεότερα δάνεια, όπου κανονικά προβλέπεται απλογράφηση:

* *βεγγέρα* (ΛΚΝ) – *βεγκέρα* (ΛΝΕΓ), *βωζίτης* (ΛΚΝ) – *βοζίτης* (ΛΝΕΓ), *καμηλό* (ΛΚΝ) – *καμιλό* (ΛΝΕΓ), *λαΐδη* (ΛΚΝ) – *λέδη* (ΛΝΕΓ), *μέγγενη* (ΛΚΝ) – *μέγκενη* (ΛΝΕΓ), *ουγγιά* (ΛΚΝ) – *ουγκιά* (ΛΝΕΓ), *ρέγγα* (ΛΚΝ) – *ρέγκα* (ΛΝΕΓ). Για το δάνειο *κομμουνισμός* (ΛΚΝ) προτείνεται *κομμουνισμός* στο ΛΝΕΓ, αλλά και οι δύο γραφές στο ΕΛ. Ο Παπαναστασίου (2008: 218) θεωρεί αδικαιολόγητες τις παραπάνω γραφές, αλλά εξαιρεί τον *κομμουνισμό* με το επιχείρημα ότι αναφέρεται στον τίτλο πολιτικών κομμάτων. Υπέρ της απλογράφησης τάσσεται η Αναστασιάδη (ΑΛΝΕ).

3. Ορθογραφία και ποικιλία χρήσης

Με δεδομένο τον κανονιστικό χαρακτήρα της ορθογραφίας, τίθεται το ερώτημα σε ποιον βαθμό μπορεί να επηρεαστεί η ορθογραφική ρύθμιση από τη διαδεδομένη χρήση «αποκλινόντων» τύπων. Το φαινόμενο της παρετυμολογίας αντιμετωπίζεται κατά περίπτωση: η καθιέρωση μέσω χρήσης έχει αποβεί καθοριστική υπέρ ορισμένων παρετυμολογημένων γραφών, όπως *κτίριο*, όπου επιπλέον υπάρχει και σημασιολογική συσχέτιση με το «κτίζω». Φαίνεται λογικό σε παρόμοιες περιπτώσεις να γίνεται «παραχώρηση υπέρ καθιερωμένης χρήσεως» ή να συνυπάρχουν και οι δύο γραφές. Λέξεις με δύο γραφές μπορούν να είναι το *αυγό/αβγό* και το *αυτί/αφτί*, όπου φαίνεται ότι οι πρώτοι τύποι είναι ιδιαίτερα διαδεδομένοι, έναντι των ετυμολογικά ορθών δεύτερων τύπων. Λόγω αδιαφανούς (πλέον) σχέσης με τη λέξη «παιδί», δε συντρέχει λόγος να διορθωθεί ο *ορθοπεδικός* – θα μπορούσαν και εδώ να είναι αποδεκτές και οι δύο γραφές. Η *συ(γ)γνώμη* και ο *καινούρ(γ)ιος* είναι επίσης περιπτώσεις που δικαιολογούν την αποδοχή δύο γραφών.

Προβληματική είναι η αποδοχή της αποκλίνουσας απόδοσης νεότερων δανείων, όπως αυτά που αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο: *βεγγέρα*, *βωζίτης*, *καμηλό*, *λαΐδη*, *κομμουνισμός*, *μέγγενη*, *ουγγιά*, *ρέγγα*. Με εξαίρεση την *ουγγιά* και τη *ρέγγα*, οι υπόλοιπες είναι ευρύτατα διαδεδομένες.

Όπως δείχνει η ενδεικτική έρευνα στο Διαδίκτυο (βλ. Πίνακα στο Παράρτημα), η ορθογράφηση από την πλευρά των χρηστών δεν ακολουθεί συγκεκριμένα κριτήρια.¹¹ Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των λέξεων *μπύρα* και *πάρτι*: τρεις φορές περισσότερες εμφανίσεις για την παλαιότερη γραφή «μπύρα» αλλά πολύ περισσότερες εμφανίσεις της νεότερης γραφής «πάρτι», παρά το γεγονός ότι η γραφή «πάρτι» συνιστά «ορθογραφικό δανεισμό» (party). Ορισμένοι παλαιότεροι τύποι, όπως *κοκκύτης* και *παγώνι*, υπερισχύουν αριθμητικά έναντι των νεότερων, παρά το γεγονός ότι είναι πολυπλοκότεροι, αλλά σε άλλες περιπτώσεις φαίνεται να έχουν επικρατήσει οι απλογραφημένοι νεότεροι, όπως *λόξιγκας* και *παλικάρι*.

4. Συμπεράσματα

Από την παρούσα μελέτη επιβεβαιώνεται η διαπίστωση της προηγούμενης (Ιορδανίδου 1997) ότι οι αρχές που θεσπίστηκαν από τη σχολική Γραμματική (Τριανταφυλλίδη) αποτελούν επαρκέστατη βάση για τη ρύθμιση της νεοελληνικής ορθογραφίας, επιδιώκοντας ισορροπία μεταξύ ετυμολογικού κριτηρίου, γραμματικής συστηματοποίησης και γλωσσικής χρήσης: «μια απλοποιημένη ιστορική ορθογραφία με βασικό μέλημα την ευκολία στην εκμάθησή της».

Στη διάρκεια τεσσάρων περίπου δεκαετιών δοκιμασίας στην πράξη, μόνο στο ΛΝΕΓ (Λεξικό Μπαμπινιώτη) καταγράφεται διαφοροποίηση σε επίπεδο αρχών, δε φαίνεται όμως να έχει ευρύτερη απήχηση. Όπως επισημαίνεται και από την Κακριδή (2008: 378), η αντιπαράθεση μεταξύ αυστηρά ετυμολογικής ιστορικής ορθογραφίας και απλοποιημένης ιστορικής παραμένει προς το παρόν σε επίπεδο ειδικών και δεν έχει επηρεάσει την κοινωνία και την εκπαίδευση. Τη διάσταση των πολυμέσων αναδεικνύει ο Χαραλαμπίδης (2001: 201): «η απλοποιημένη σε λογικά πλαίσια ορθογραφία συνδέεται με τη δημοκρατικοποίηση των κοινωνιών, την εγγραμματοσύνη ολόένα και περισσότερων πολιτών, τη διευκόλυνση του μαθητικού πληθυσμού και των ατόμων που μαθαίνουν μια γλώσσα ως δεύτερη ή ξένη. Η αξιοποίηση των πολυμέσων και για θέματα ορθογράφησης των λέξεων ανοίγει νέες προοπτικές, οι οποίες ακόμα δεν έχουν αξιοποιηθεί επαρκώς».

Βιβλιογραφία

- ΑΛΝΕ = Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Άννα. 2002. *Αντίστροφο λεξικό της νέας ελληνικής*, www.komvos.edu.gr/dictionaries/dictonline/DictOnLineTri.htm.
- Ανδριώτης, Νικόλαος. 1971. *Ετυμολογικό λεξικό της κοινής νεοελληνικής*. β' έκδ. ΑΠΘ, Ινστιτούτο ΝΕ Σπουδών.
- Γραμματική Ε' και Στ' Δημοτικού*. <http://digitalschool.minedu.gov.gr>.
- Chantraine, Pierre. 1990. *Dictionnaire étymologique de la langue grecque*. Paris, Klincksieck.
- ΕΛ = βλ. Μπαμπινιώτη *Ετυμολογικό λεξικό*.
- Ιορδανίδου, Άννα. 1997. Η ορθογραφία στα νεοελληνικά λεξικά. *Terminologie et Traduction*. 2. Commission des Communautés européennes, Service de Traduction. 190-210. Αναδημοσίευση στο περιοδικό *Γλώσσα*, 44, 1998, 4-21.
- Κακριδή-Φερράρι, Μάρω. 2008. Ορθογραφικές μεταρρυθμίσεις: Στάσεις και αντιστάσεις. Στο *Θέρμη και φως*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. 365-383.
- Κριαράς, Εμμανουήλ. 1969-. *Λεξικό της μεσαιωνικής ελληνικής δημόδους γραμματείας*, http://www.greek-language.gr/greekLang/medieval_greek/em_kriaras/bibliography.
- Κριαράς, Εμμανουήλ. 1995. *Νέο ελληνικό λεξικό της σύγχρονης δημοτικής γλώσσας*. Εκδοτική Αθηνών.
- Λεξικό Πατάκη: *Σύγχρονο λεξικό της νεοελληνικής γλώσσας*. 1991. Αθήνα: εκδ. Πατάκη.

¹¹ Βλ. και αποτελέσματα ερευνών σε μικρή κλίμακα που παρουσιάζονται στο Χαραλαμπίδης 2001.

- Λεξικό της κοινής νεοελληνικής*. 1998. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, www.komvos.edu.gr/dictionaries/dictonline/DictOnLineTri.htm.
- Liddell, Henry – Scott, Robert – Κωνσταντινίδης, Ανέστης. *Μέγα λεξικόν της ελληνικής γλώσσης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- ΛΚΝ = βλ. *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής*.
- ΛΜΕΔΓ = βλ. Κριαρά *Λεξικό της μεσαιωνικής ελληνικής δημόδους γραμματείας*.
- ΛΝΕΓ = βλ. Μπαμπινιώτη *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*.
- Μπαμπινιώτης, Γεώργιος. 1998. *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας (β' έκδοση, αναθεωρημένη και συμπληρωμένη, Ιανουάριος 2002).
- Μπαμπινιώτης, Γεώργιος. 2010. *Ετυμολογικό λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- Νεοελληνική γραμματική, Αναπροσαρμογή της Μικρής ΝΕ Γραμματικής του Μ. Τριανταφυλλίδη*. 1988. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Παπαναστασίου, Γεώργιος. 2008. *Νεοελληνική ορθογραφία – ιστορία, θεωρία, εφαρμογή*. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ, Ινστιτούτο ΝΕ Σπουδών.
- Πετρούνιας, Ευάγγελος. 1985. «Τα λεξικά της νέας ελληνικής, οι ετυμολογίες τους, και οι ετυμολογίες του λεξικού του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη». Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ. 307-416.
- Τεγόπουλος-Φυτράκης. 1989. *Ελληνικό λεξικό*. Αθήνα: εκδ. Αρμονία.
- Τριανταφυλλίδης, Μανόλης. 1941. *Νεοελληνική γραμματική*. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ, Ινστιτούτο ΝΕ Σπουδών, 1978.
- Τριανταφυλλίδης, Μανόλης. 1965. *Άπαντα, 7ος τόμος, Γλωσσικό ζήτημα και γλωσσοεκπαιδευτικά*. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ, Ινστιτούτο ΝΕ Σπουδών.
- Χαραλαμπίκης, Χριστόφορος. 2001. Ορθογραφικά προβλήματα της Νεοελληνικής. *Μέντορας*, 4. 185-202.

Παράρτημα

Σχολική Γραμματική (Ορθογραφικός Οδηγός Γραμματικής Τριανταφυλλίδη)	Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής (ΛΚΝ)	Λεξικό Μπαμπινιώτη (ΑΝΕΓ)	Google πρόσβαση: 25/2/13
αποθαρρημένος (σ. 366)	αποθαρρυμένος	αποθαρρυμένος	αποθαρρημένος 3.070 αποθαρρυμένος 18.100
αυγό ΛΚΝ < ταυγά < *ταωγά < τα ωά	αυγό	αβγό	αυγό 2.730.000 αβγό 291.000
αυτί ΛΚΝ μσν. αυτί(ν) < *ταφτία < *ταουτία < τα ωτία	αυτί	αφτί	αυτί 983.000 αφτί 143.000
βαθύριζος (L.-Scott) βαθύρριζος	βαθύρριζος < αρχ. βαθύρριζος	βαθύρριζος	βαθύρριζος 495 βαθύριζος 64
βεβαρημένος (σ. 366 = επιβαρημένος)	βεβαρυμένος < βεβαρυμ- μένος	βεβαρημένος	βεβαρημένος 6.540 βεβαρυμένος 1.490
	βεγγέρα < ιταλ. veggiera	βεγκέρα	βεγγέρα 46.700 βεγκέρα 624
βογκώ (σ. 121) (Ανδρ.) βογγώ < μεσν. γογγώ < αρχ. γογγύζω	βογκώ	βογγώ	βογγάει 46.800 βογκάει 33.200
βόλος ΛΚΝ < αρχ. βώλος (ορθογρ. απλοπ.) (L.-Scott) βόλος: ρίζιμο διχτυού / βώλος: όγκος γης ή χώματος (Chantr.) βόλος: άγνωστη ετυμ., ίσως < βάλλω	βόλος	βόλος	βόλους 13.100 βώλους 6.000
	βοξίτης < γαλλ. bauxite	βοξίτης	βοξίτης 1.690 βοξίτης 19.300
(L.-Scott) βρώμος: δυσωδία, τα χειρόγραφα ποικίλλουν: βρωμ-/βρομ- (Chantr.) < βρομώ ή βιβρώσκα, βρώμα	βρομάω < ελνστ. βρωμάω < βρώμος, βρόμος	βρομώ/βρομάω < αρχ. βρομώ < βρόμος [σημ. μεταβολή θορυβώ -> μυρίζω άσχημα]	βρομάει 33.000 βρωμάει 283.000
γλιτώνω (Ανδρ.) γλυτώνω < μεσν. (ε)γλυτώνω < *εκλυτώνω	γλιτώνω	γλυτώνω	γλίτωσε 859.000 γλύτωσε 332.000
(L.-Scott) βόαξ/βωξ: είδος ψαριού (Chantr.) βόαξ/βωξ: νέα ελλην. βούπα/γούπα (γάπα) και λατιν. boca	γόπα [ψάρι] < ελνστ. βόωψ	γόπα < *βόπα < μτγν. βωξ < αρχ. βόαξ	γόπα 45.400 γόπα 213
	γορίλλας < νλατ. gorilla < ελνστ. Γόριλλαι (αφρικ.	γορίλλας	γορίλλας 107.000 γορίλλας 31.000

	προέλ.)		
γρικόω/ώ	γρικόω/αγρικόω < μσν. γρικόω < μσν. αγρικός < αρχ. άγρικός	γρικόω ΕΛ γρικόω [αβεβαιότητα ετυμολόγησης]	γρικόω 5.940 γρικόω 23.800
δικλίδα (σ. 43) (Ανδρ.) δικλίδα < αρχ. δικλίσ < κλίνω (L.-Scott) δικλίσ: θύρα με δύο φύλλα δίκλεις, -ειδος: διπλά κλεισμένος	δικλίδα/δικλείδα < αρχ. δικλίσ – κατά την αρχ. ορθογρ. δίκλεις	δικλίδα	δικλίδα 16.600 δικλείδα 62.700
ερημοκλησιά (σ. 34)	ερημοκλήσι/-ιά	ερημοκλήσι / ερημοκλησιά	ερημοκλήσι 18.900 ερημοκλήσι 4.070
εταιρεία (L.-Scott) εταιρεία – συχνά <i>εταιρία</i> σε αντίγραφα	εταιρεία	εταιρεία	εταιρεία 20.300.000 εταιρία 9.220.000
εφορεία (L.-Scott) εφορεία (εφορεύω): το αξίωμα του εφόρου, κάποτε και <i>εφορία</i>	εφορία (οικονομική) < έφορος εφορεία (αρχαιοτήτων)	εφορία/εφορεία	εφορεία [εναλίων αρχαιοτήτων] 454.000 εφορία 2.810.000
ζήλια	ζήλια < μσν. ζήλια < ζηλία < αρχ. ζηλώ	ζήλια	ζήλια 421.000 ζήλεια 280.000
	ηχορύπανση	ηχορρύπανση	ηχορύπανση 109.000 ηχορρύπανση 21.400
ιοβηλαίο (σ. 92: εβρ. λέξη που καθιερώθηκε στα χρόνια μας διαμέσου ευρωπ. γλώσσας)	ιοβηλαίο < ελνστ. ιοβηλαίον < εβρ. Yobbel	ιοβηλαίο	ιοβηλαίο 46.900 ιοβηλαίο ---
καινούριος	καινούριος < μσν. καινούριος < ελνστ. καινούργιος < αρχ. καινουργής	καινούργιος < μτγν. καινουργός < καινουργής < αρχ. καινουργώ	καινούριος 359.000 καινούργιος 538.000
(κακκάβι) (Λ.Μ.Ε.Δ.Γ.) μσν. κακκάβιν	κακαβιά < κακάβι < μσν. κακκάβιν < ελνστ. κακκάβιον < αρχ. κακκάβη	κακαβιά	κακαβιά 6.460 κακαβιά 81.600
	καμηλό < γαλλ. camelot, αραβ., με επίδρ. της λ. καμήλα	καμιλό < γαλλ. camelot < αραβ.	καμιλό 2.900 καμηλό 40.900
κατασκοπεία (Ανδρ.) κατασκοπία < κατάσκοπος (L.-Scott) κατασκοπία, θηλ. του <i>κατάσκοπος</i> , π.χ. ναός Αφροδίτης Κατασκοπίας	κατασκοπεία < κατασκοπεύω	κατασκοπία < αρχ. κατάσκοπος	κατασκοπεία 905.000 κατασκοπία 72.200
	καίσιο < νλατ. caesium	καίσιο	κέσιο 4.970 καίσιο 31.400

κλώσα (L.-Scott) ισχυρότερος ο τύπος κλώζω	κλώσα < μσν. *κλώσσα < αρχ. κλώσσω	κλώσσα	κλώσα 9.060 κλώσσα 12.600
κοκίτης	κοκίτης < αρχ. κόκκυ, απόδ. γαλλ. λέξης < σογ «κόκορας»	κοκκύτης	κοκίτης 7.000 κοκκύτης 14.800
(L.-Scott) κόλον: μέρος του παχέος εντέρου (κώλον σε αντίγραφο, κατά λάθος) (Chantr.) κόλον πήρε τη μορφή κώλον στα μεταγ. ελλην. με επίδρ. του κώλον (μέλος σώματος/σκέλος)	κολικός < κόλον < λατ. colicus < αρχ. κωλικός	κωλικός Ελ κολικός	κολικός 15.800 κωλικός 12.700
κολλιτσίδα	κολλητσίδα μσν. κολλητσίδα < *κολλητίδα < κολλητός	κολλητσίδα	κολλιτσίδα 19.900 κολλητσίδα 3.340
[κόμητας]	[κόμης, -ητος] κόμησσα	[κόμης] κόμισσα Ελ: επικράτηση της μορφής <i>κόμησσα</i>	κόμησσα 9.660 κόμισσα 27.000
	κομμουνισμός < γαλλ. communisme	κομμουνισμός Ελ: κομμουνισμός και κομμουνισμός	κομμουνισμός 23.300 κομμουνισμός 304.000
κοτρόνι	κοτρόνι < αρχ. κροτ(ώ) -όνι	κοτρώνι < *κροτόνιον Ελ: κοτρόνι < πιθ. *κροτόνι	κοτρόνι 8.040 κοτρώνι 69.000 [τοπωνύμια]
κτίριο (χτίριο, σ. 414)	κτίριο < μσν. κτίριον < *οικτήριον < αρχ. οικητήριον, παρετυμ. κτίζω	κτήριο < μτγν. ευκτήριον ή < οικητήριον	κτίριο 4.440.000 κτήριο 1.610.000
	λαΐδη < lady (ορθογρ. δαν.)	λέδη	λέδη 968 λαΐδη 109.000
	λιχούδης < μσν. λιχούδης < αρχ. λείχω	λειχούδης < μσν. < αρχ. λείχω	λιχούδης 7.820 λειχούδης 4.030 [κύριο όνομα]
λιανός (σ. 152)	λιανός < μσν. λιανός < λείος	λειανός < μσν. < αρχ. λείος	λιανός 414.000 λειανός 91
λιώνω	λιώνω < μσν. λιώνω < ελνστ. λειώ	λειώνω < μσν. < αρχ. λειώ	λιώνω 193.000 λειώνω 34.300
	λόγγος < μσν. < σλαβ.	λόγγος	λόγκος 4.340 λόγγος 50.000 [τοπωνύμιο Λόγγος Αιγίου]

λόξιγκας	λόξιγκας < μσν. *λόξιγκας < *κλόξιγκας < κλώζω + λυγξ	λόξυγγας	λόξιγκας 23.500 λόξυγγας 11.800
μάγκανο (αλλά μαγγάνιο)	μάγκανο < μσν. *μαγγάνιον < ελνστ. μάγγανον μαγγάνιο < παλ. γαλλ. mangane	μάγγανο < αρχ. μάγγανον μαγκάνιο	μάγκανο 5.690 μάγγανο 44.700
μαμή (L.-Scott) μάμη νηπιακή γλώσσα	μαμή < μσν. μαμμή < ελνστ. μάμη «γιαγιά»	μαμμή < μτγν. μάμη	μαμή 68.900 μαμμή 11.900
μαντίλι	μαντίλι < ελνστ. μαντίλιον και μαντήλιον < λατιν.	μαντίλι/μαντήλι (ορθό: μαντίλι) ΕΛ: μαντήλι	μαντίλι 224.000 μαντήλι 355.000
	μέγγενη < τουρκ. < ελνστ. μάγγανον	μέγκενη < τουρκ. ΕΛ: ίσως αντιδάνειο	μέγκενη 27.300 μέγγενη 1.650.000
μείγμα, μείξη, μειχτός (L.-Scott) μίγνυμι, σε αττ. επιγραφές ει (Chantr.) οι γραφές μίγμα, μίξι δεν είναι αρχαίες	μείγμα, μείξη, μεικτός	μείγμα, μείξη, μικτός	μείγμα 1.160.000 μίγμα 709.000 μεικτός 24.500 μικτός 69.300
	μπίρα < βεν. bira < γερμ. Bier	μπίρα	μπίρα 388.000 μπύρα 1.330.000
νησιτίσιμος (σ. 137)	νησιτίσιμος < ελνστ. νήστιμος	νηστήσιμος	νησιτίσιμος 16.600 νηστήσιμος 2.710
ξενιτιά	ξενιτιά < μσν. ξενιτιά < ελνστ. ξενιτεία	ξενιτεία < μτγν. ξενιτεία	ξενιτιά 298.000 ξενιτεία 35.900
ξίγκι	ξίγκι < μσν. ξύγκιν < ελνστ. αξύγγιον < αξουγγία < λατ. axungia	ξίγγι	ξίγκι 10.100 ξίγγι 1.660 [ξόγκι 29.400]
ξιπάζω	ξιπάζομαι μσν. ξυπάζω < εκσυσπάζω	ξυπάζω	ξιπάζεται 2.980 ξυπάζεται 80
ξωκλήσι	ξωκλήσι	ξωκκλήσι	ξωκλήσι 106.000 ξωκκλήσι 29.900
	ορθοπεδικός και ορθοπαιδικός < γαλλ. orthopédique	ορθοπαιδικός < γαλλ. orthopédique (διόρθωση)	ορθοπεδικός 168.000 ορθοπαιδικός 74.000

		δυσπλασιών των παιδιών), παρετυμολογική συσχέτιση με <i>pes</i> , <i>pedis</i> ή <i>πέδη</i>	
(L.-Scott) ουγγία ή ουγκία	ουγγιά < αρχ. ουγγία, ουγκία < λατ. <i>uncia</i>	ουγκιά ΕΛ: < αρχ. ουγκία (<i>ουγγία</i> μτγν. γραφή)	ουγκιά 32.400 ουγγιά 49.000
οχ (σ. 402) (L.-Scott) <i>οχ</i> : μαγικό επιφώνημα για να διώχνει τους ψύλλους	οχ [ηχομιμ.]	οχ < μσν. <i>οχ</i> (ορθότ. <i>οχ</i>) ΕΛ: απαντά και με τις δύο γραφές, άρα μπορεί να απλογραφηθεί (<i>οχ</i>)	οχ 158.000 οχ 824.000
παγόνι	παγόνι < μσν. <i>παγόνι</i> < ιταλ. <i>ragone</i> , ή < μσν. <i>παόνιον</i> < ελνστ. <i>πάων</i>	παγόνι	παγόνι 30.300 παγώνι 108.000
παλικάρι	παλικάρι/παλληκάρι < μσν. <i>παλληκάριον</i> < ελνστ. <i>παλλικάριον</i> < αρχ. <i>πάλλαξ</i>	παλληκάρι	παλικάρι 639.000 παλληκάρι 121.000
	πάρτι < αγγλ. <i>party</i>	πάρτι	πάρτι 3.890.000 πάρτυ 2.370.000
πασαλείβω	πασαλείφω/πασαλείβω < ελνστ. <i>πισσαλοιφώ</i> < * <i>πασαλοιφώ</i> , παρετυμ. <i>αλείφω</i>	πασσαλείφω / πασσαλείβω	πασαλείβει 12.900 πασσαλείβει 2
πηγεμός	πηγεμός	πηγαίμος	πηγεμός 978 πηγαίμος 6.130
πουγκί (σ. 93)	πουγκί < μσν. <i>πουγγί(ο)ν</i> < λατ. * <i>runga</i>	πουγκί/πουγγί ΕΛ: <i>πουγγί</i>	πουγκί 147.000 πουγγί 40.400
	ρέγγα < βεν. <i>renga</i>	ρέγκα	ρέγκα 32.500 ρέγγα 40.800
ροδάκινο	ροδάκινο < μσν. <i>ροδάκινον</i> < ελνστ. <i>δωράκινον</i> < λατ. <i>duracinum</i>	ροδάκινο	ρόδακινο 256.000 ρωδάκινο 2.370
σκίρο (L.-Scott) <i>σκύρος</i> : κομμάτια λίθου, <i>σκίρος</i> : γύψος	σκύρο < ελνστ. <i>σκύρος</i>	σκύρο	σκύρο 160.000 σκίρα 15.600
σουσσούμι	σουσσούμι < μσν. <i>σουσσούμιν</i> < * <i>συσσήμιον</i> < ελνστ. <i>σύσσημον</i>	σουσσούμι ΕΛ: <i>σουσσούμι</i>	σουσσούμι 25 σουσσούμι 3.930

σπάγγος (σ. 196)	σπάγγος < μσν. σπάγγος < ιταλ. sprago	σπάγκος < ιταλ. sprago	σπάγκος 30.300 σπάγγος 22.900
στρίγκλα (σ. 196, στρίγλα/στρίγκλα)	στρίγκλα και στρίγλα < μσν. στρίγκλα, στρίγλα < λατ. *strigula < ελνστ. στριγξ	στρίγγλα και στρίγκλα ΕΛ: αντιδάν. < μσν. στρίγγλα < λατ. *strigula < ελνστ. *στριγξ	στρίγκλα 9.620 στρίγγλα 29.700
στριμώνω	στριμώνω μσν. στρυμώνω < ελνστ. στρύμοξ	στρυμώνω (πιθ. από το μτγν. στρύμοξ, αγν. ετύμου)	στριμώνει 63.800 στρυμώνει 26
συ(γ)γνώμη (σ. 36, 146)	συγγνώμη και συγνώμη	συγγνώμη	συγγνώμη 2.310.000 συγνώμη 2.230.000
	ταγκός < ελνστ. ταγγός	ταγγός < αρχ. ταγγή, αγν. ετύμου	ταγκός 3.280 ταγγός 4.770
τζίτζιφο	τζίτζιφο < ελνστ. ζίζυφον	τζιτζυφιά ΕΛ: < μσν. ζίζυφον < δάνειο αγν. ετύμου	τζίτζιφο 2.620 τζιτζυφο 9
τσιγκούνης	τσιγκούνης < τουρκ.	τσιγγούνης < τουρκ. çingene «Τσιγγάνος»	τσιγκούνης 79.700 τσιγγούνης 12.800
χιμάω/ώ	χιμάω και χιμάω < μσν. *χιμώ < ίσως αρχ. χύμα	χιμάω/ώ (πιθ. από το αρχ. χύμα) στο ΕΛ αναφέρεται ως βέβαιο	χιμάει 13.900 χιμάει 14.200
χλωμός (Chantr.) (καμιά συσχέτιση μεταξύ φλομός-χλωμός)	χλωμός μσν. χλομός < *φλομός < ελνστ. φλόμος [με επίδρ. χλωρός, χρώμα]	χλομός	χλωμός 65.400 χλομός 44.400